

УДК 334.78(477)

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-1(17)-182-189

*Валентина Виговська, Вікторія Чхаїдзе***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ***Валентина Выговская, Виктория Чхаидзе***СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ***Valentyna Vyhovska, Viktoriia Chkhaidze***MODERN TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF CORPORATE SECTOR IN UKRAINE**

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану корпоративного сектору України, яке спрямоване на оцінку основних показників його функціонування та встановлення ключових факторів, що деструктивно впливають на ефективність розвитку вітчизняних корпоративних структур. Наведено основні ознаки корпорацій, а також переваги і недоліки їх функціонування. Доведено, що результати фінансово-господарської діяльності корпорацій напряму залежать від дієвості форм та методів управління економічною діяльністю, сприятливих умов зовнішнього середовища та виваженої державної економічної політики. Визначено особливості формування корпоративної системи країни в сучасних умовах. Автором запропоновано основні заходи для подолання негативних тенденцій у діяльності корпоративного сектору.

Ключові слова: корпорація; економіка; корпоративний сектор; підприємство; управління; держава.

Рис.: 1. Табл.: 4. Бібл.: 7.

Статья посвящена исследованию современного состояния корпоративного сектора Украины, которое направлено на оценку основных показателей его функционирования и идентификацию ключевых факторов, деструктивно влияющих на эффективность развития отечественных корпоративных структур. Приведены основные признаки корпораций, а также преимущества и недостатки их функционирования. Доказано, что результаты финансово-хозяйственной деятельности корпораций напрямую зависят от действенности форм и методов управления экономической деятельностью, благоприятных условий внешней среды и взвешенной государственной экономической политики. Определены особенности формирования корпоративной системы страны в современных условиях. Автором предложены основные меры по преодолению негативных тенденций в деятельности корпоративного сектора.

Ключевые слова: корпорация; экономика; корпоративный сектор; предприятие; управление; государство.

Рис.: 1. Табл.: 4. Библ.: 7.

The article is devoted to the research of the current state of the corporate sector of Ukraine aimed at assessing the main indicators of its functioning and identifying key factors that have a destructive effect on the efficiency of the development of domestic corporate structures. The main features of corporations are presented, as well as the advantages and disadvantages of their functioning. It is proved that the results of financial and economic activity of corporations are directly dependent on the efficiency of forms and methods of management of economic activity, favorable environment conditions and well-balanced state economic policy. The peculiarities of the formation of the corporate system of the country in the modern conditions are determined. The author proposes the main measures to overcome the negative trends in the corporate sector.

Keywords: corporation; economy; corporate sector; enterprise; management; state.

Fig.: 1. Table: 4. References: 7.

JEL Classification: G34

Постановка проблеми. Сучасний поступ економіки України відбувається під тиском зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів, що зумовлює невідкладність ініціації якісних змін у розвитку корпоративного сектору як складової, що здатна забезпечити соціально-економічне зростання країни та задовольнити потреби громадянського суспільства. Саме корпоративні структури визначають рівень та темп економічного розвитку держави, дозволяють удосконалити внутрішню структуру соціально-економічного забезпечення, наситити систему руху товарів, створити фінансову платформу для функціонування бюджетної системи тощо. Таким чином, актуалізується необхідність пошуку нових прогресивних інструментів підвищення ефективності функціонування вітчизняних корпоративних структур. Для цього необхідно дослідити стан та тенденції розвитку корпоративного сектору та з'ясувати його роль в економіці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення та розвитку корпоративного сектору в Україні постійно перебувають у центрі уваги широкого кола науковців-економістів. Значний внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили такі

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

вітчизняні науковці: А. Сірко, І. Саракун, Л. Савчук, О. Вінник, О. Кібенко, О. Щербина, С. Гончарук, Т. Заєць. Віддаючи належне наявному науковому доробку, який є суттєвим у розвитку теорії та практики функціонування корпоративного сектору, доцільно відзначити, що розробка рекомендацій щодо стимулювання його ефективного розвитку вимагає комплексного аналізу сучасного стану та результатів діяльності вітчизняних корпоративних структур.

Метою статті є комплексне інспектування стану та тенденцій розвитку вітчизняного корпоративного сектору та визначення стратегічних напрямів його розвитку.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах забезпечення відновлення економіки України, формування підвалин її конкурентоспроможності, створення умов для її ефективної та рівноправної інтеграції в європейський економічний простір є неможливим без розробки довгострокових економічних стратегій, що можуть бути реалізовані лише за активної участі корпоративних структур. Формування ефективних управлінських рішень можливе лише за умови розуміння суті, особливостей становлення та параметрів розвитку корпоративного сектору. В економічній літературі наводяться ключові ознаки корпорацій, серед яких є такі [3]:

- корпорація є підприємницьким товариством, наділеним статусом юридичної особи, яке організоване колективом осіб і капіталів, що мають спільні наукові, виробничі та комерційні інтереси для здійснення будь-якої соціально корисної діяльності;
- кожен учасник має свої корпоративні права та несе певні зобов'язання;
- обмежена відповідальність учасників (здебільшого в межах корпоративних прав);
- наявність централізованого управління, управлінські функції здійснюються органами, яким доручена діяльність корпоративної юридичної особи (наймані працівники для здійснення функцій управління);
- період існування корпорацій є безстроковим, оскільки їх функціонування не залежить від вибуття її членів [3].

Формування та реалізація дієвого механізму регулювання відносин у корпоративній сфері України потребує підвищення ефективності суспільного виробництва, утвердження суспільного господарського порядку у вітчизняній економіці та забезпечення її гармонізації з економічними системами інших держав.

Корпорації мають позитивні та негативні риси. До позитивних сторін їхньої діяльності можна віднести такі:

- концентрація капіталів та інших видів ресурсів;
- широкий спектр можливостей залучення капіталу, зокрема й іноземного;
- забезпечують зростання продуктивності в масштабі всієї економічної системи, оскільки корпорації мають більш сучасні технології виробництва, що дозволяють їм ефективніше використовувати наявні ресурси та виготовляти якіснішу продукцію;
- сприяють зростанню доходів бюджету.

Водночас такі науковці, як А. Сірко, В. Прохорова, О. Близнюк, О. Любка, Т. Пімоненко підкреслюють недоліки функціонування корпоративних структур:

- можливість перетворення корпорації в монополію, за умови концентрації певного рівня влади над ринком;
- для отримання власної вигоди, управління рівнем цін на ринку;
- можливість інноваційного застою за відсутності конкуренції, зникає потреба в удосконаленні технологій та ретельному контролі якості [5].

Розглядаючи корпоративний сектору як найважливішу складову національної економіки, можна зробити висновок про те, що його діяльність протягом останніх років характеризується складною динамікою та низьким рівнем ефективності. Так, станом на 1 травня 2018 року підприємств із корпоративним типом управління в Україні налічу-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

ється 612 693 од., що становить 48,9 % від загальної кількості юридичних осіб. Корпоративний сектор України, на відміну від зарубіжної практики, не обмежується виключно акціонерними товариствами. До вітчизняних підприємств корпоративного типу управління відносять значно більшу кількість організаційних форм, зокрема: товариства з обмеженою, додатковою або повною відповідальністю, командитні товариства, асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та інші об'єднання юридичних осіб. Детальна інформація про динаміку зміни кількості банків суб'єктів корпоративного сектору відображена нижче, в табл. 1, а структура представлена на рисунку.

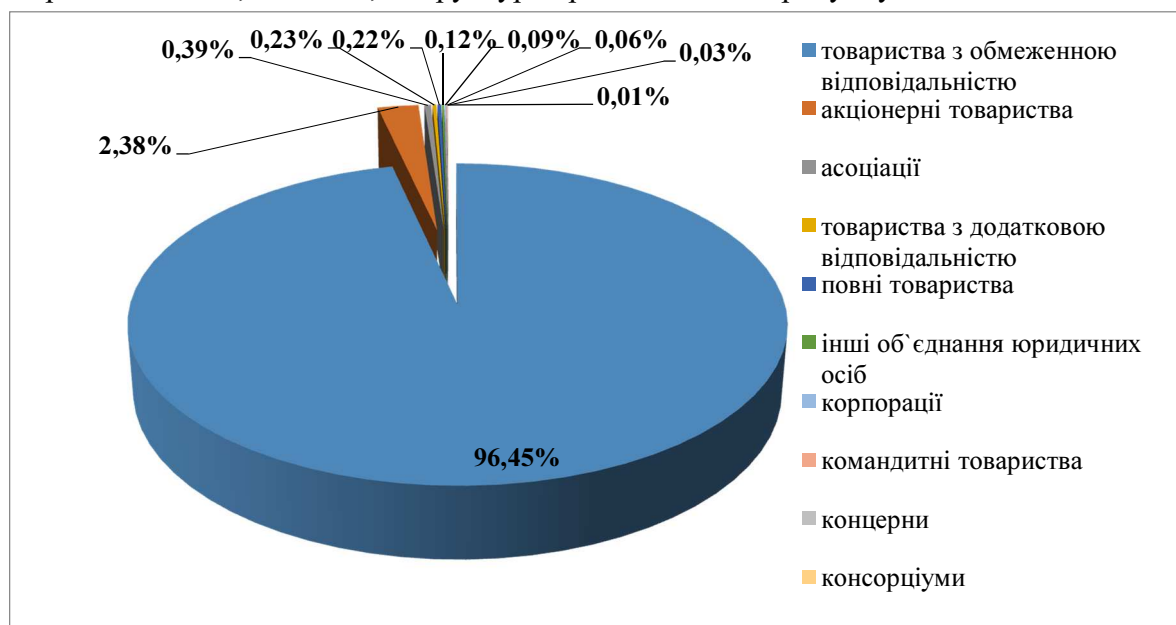

Рис. Частка юридичних осіб за організаційними формами господарювання станом на 05.05.2018 р.

Джерело: складено авторами на основі [2].

В Україні кількість підприємств та організацій (ЄДРПОУ) на 1 травня 2018 року становила 1 млн 251 тис. 673 од., у тому числі з формою корпоративного управління – 612 тис. 693 од. [2]. При цьому, найбільша кількість суб'єктів ЄДРПОУ зареєстрована у м. Києві – 285 тис. 785 од., Дніпропетровській обл. – 95 тис. 220 од., Донецькій – 87 тис. 107 од., Одеській – 77 тис. 160 од., Харківській – 74 тис. 661 од.

Світовий досвід наукового пошуку у сфері корпоративного управління доводить, що його найвищою та найдієвішою формою є акціонерні товариства. В Україні на них припадає лише 2,38 % від загальної кількості підприємств корпоративного сектору. Його більшу частку, а саме 96,45 % становлять товариства з обмеженою відповідальністю. Протягом періоду дослідження спостерігається тенденція щодо поступового зниження загальної кількості акціонерних товариств, командитних товариств, концернів та інших об'єднань юридичних осіб. Така ситуація виникла в результаті реорганізації акціонерних товариств в інші, більш економічно вигідні, організаційно-правові форми. Оскільки АТ є організаційною формою об'єднання великого капіталу, а в Україні переважають малі та середні форми бізнесу, де розмір статутного капіталу не досягає потрібного рівня для створення або утримання даної форми, тому перевагу надають іншим організаційно-правовим формам господарювання. Також значний вплив на цю ситуацію має встановлення законодавчою владою кількості мінімальних заробітних плат, яку повинен у собі вміщувати статутний фонд товариств. Залежність величини статутного капіталу від розміру мінімальної заробітної плати сприяє реорганізації АТ у товариства з обмеженою відповідальністю, саме таку динаміку ми можемо спостерігати в табл. 1.

Таблиця 1

Показники корпоративного сектору України за організаційними формами станом на 01.05.2018 р. (у динаміці з 2014 р.)

(одиниць)

Вид об'єднання	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Темп приросту 2018/2014 (%)
Акціонерне товариство	23501	15811	15471	15030	14597	62,11
Товариство з обмеженою відповідальністю	500 131	464 833	501 917	545 706	590 957	118,16
Товариство з додатковою відповідальністю	1542	1320	1351	1406	1465	95,0
Повне товариство	1946	1340	1364	1366	1333	68,50
Командитне товариство	601	386	385	382	377	62,73
Асоціація	3099	2218	2284	2352	2391	77,15
Корпорація	782	564	563	558	559	71,48
Консорціум	90	65	66	70	76	84,44
Концерн	330	195	195	193	188	56,97
Інші об'єднання юридичних осіб	1299	761	760	755	750	57,74
Разом	533 321	487 493	524 356	567 818	612 693	114,88

Примітка. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АРК Крим та м. Севастополя.
Джерело: складено автором на основі [2].

Дані табл. 1 дозволяють стверджувати, що з 2015 року, кількість товариств з обмеженою відповідальністю зростає з 464 тис. 833 од. до 590 тис. 957 од. у 2018 році. Це пояснюється тим, що розмір їхнього статутного капіталу не обмежується. Найменш поширеною правовою формою організації корпоративних структур є консорціуми, вона становить лише 0,01 % від підприємств із корпоративним типом управління, що становить 76 од. по Україні.

Вважаємо за необхідне зазначити, що протягом аналізованого періоду змінювалась лише кількість суб'єктів, а саме зростає на 79 тис. 372 од. і на 1 травня 2018 року становила – 612 тис. 693 од. При цьому структура розподілення суб'єктів корпоративного сектору в розрізі організаційно-правових форм суттєво не змінилась.

За табл. 2 ми можемо відслідкувати динаміку розподілення кількості підприємств за основними видами діяльності. Треба зауважити, що протягом аналізованого періоду кількість підприємств змінювалась досить нерівномірно. З 2014 по 2017 роки загальна кількість підприємств зменшилась з 307 тис. 769 од. до 305 тис. 374 од. Якщо у 2015 році порівняно 2014 роком кількість підприємств за видами економічної діяльності постійно коливалась, то у 2016 році ми можемо спостерігати різке скорочення кількості суб'єктів господарювання по всій наведеній галузевій структурі економіки України. Але вже у 2017 році відбулося зростання кількості підприємств корпоративного сектору. Передусім така ситуація пов'язана з нестабільністю економічного, військово-політичного стану в країні, процесами злиття та поглинання підприємств, девальвацією національної грошової валюти.

Таблиця 2

Кількість підприємств за видами економічної діяльності у 2014–2017 рр.

(одиниць)

Вид економічної діяльності	Кількість підприємств			
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5
Сільське, лісове та рибне господарство	46 012	46 744	44 998	50 184
Промисловість	42 187	42 564	38 555	42 333
Будівництво	29 785	29 165	24 333	27 403
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	93 972	93 643	82 192	90 140

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Таблиця 2

1	2	3	4	5
Операції з нерухомим майном	31 201	32 719	30 913	33 256
Професійна, наукова та технічна діяльність	30 028	29 780	24 853	27 468
Інформація та телекомунікації	13 319	13 617	11 932	13 409
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	14 909	15 148	13 716	15 217
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1946	2089	1705	1958
Фінансова та страхова діяльність	4410	4333	3786	4006
Разом	307 769	309 802	276 983	305 374

Примітка. Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини окупованої території в Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено автором на основі [2].

За видами економічної діяльності найбільша кількість підприємств (90 тис. 140 од.), станом на 2017 рік, займалась торгівлею, ремонтом автотранспортних засобів і мотоциклів, 50 тис. 184 од. – сільським, лісовим та рибним господарством, 42 тис. 333 од. – промисловістю (табл. 3).

Таблиця 3

*Кількість зайнятих працівників на підприємствах
за видами економічної діяльності у 2014–2017 рр.*

(тис. осіб)

Вид економічної діяльності	Кількість зайнятих працівників			
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Сільське, лісове та рибне господарство	628,9	597,6	614,3	599,9
Промисловість	2429,6	2252,1	2176,9	2123,0
Будівництво	286,1	248,1	247,0	256,2
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1015,2	925,7	927,8	980,8
Операції з нерухомим майном	172,2	167,7	164,2	164,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	232,2	203,4	195,0	192,4
Інформація та телекомунікації	192,7	166,4	157,1	157,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	31,2	31,3	28,0	26,9
Фінансова та страхова діяльність	61,8	54,6	65,2	62,0
Разом	5812,2	5423,4	5340,7	5323,4

Примітка. Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини окупованої території в Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено автором на основі [2]

Чисельність офіційно зайнятих працівників на підприємствах за підсумками 2017 року становила 5323,4 тис. осіб, що 8,41 % менше в порівнянні з 2014 роком. Головною причиною такої ситуації є зменшення на 0,8 % кількості корпоративних підприємств за 4 роки.

Найбільша кількість працівників була зайнята у сфері промисловості – 2123,0 тис. осіб, торгівлі та ремонту транспортних засобів – 980,8 тис. осіб та сільському господарстві – 599,9 тис. осіб.

Одним із найважливіших показників, що відображає ефективність використання ресурсів підприємством у процесі своєї діяльності є фінансові результати.

Протягом 2014 та 2015 років спостерігалось погіршення результатів господарської діяльності – підприємствами отримано збитків у розмірі -572 713,7 млн грн та -356 044,5 млн грн відповідно (табл. 4). Така ситуація була зумовлена нестабільністю національної валюти, зменшенням платоспроможності населення, зменшення обсягів

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

реалізації товарів, робіт та послуг, що в, свою чергу, впливає на зниження прибутку підприємств. Проте вже у 2016–2017 роках відбулися певні покращення. Так, фінансовий результат від операційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання на кінець 2017 рік становив 180 126,1 млн грн.

Таблиця 4

Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності у 2014–2017 рр.

(млн грн)

Вид економічної діяльності	Чистий прибуток (збиток)				Темп приросту 2017/2014 (%)
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	
Сільське, лісове та рибне господарство	21 481,3	102 849,1	90 613,2	79061,9	368,05
Промисловість	-178 730,9	-188 267,9	-24 724,7	54 143,7	30,29
Будівництво	-27 948,8	-25 861,9	-10 553,0	-5259,1	18,82
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	-133 219,4	-88 161,0	-4841,8	25 600,0	19,22
Операції з нерухомим майном	-105 425,7	-64 369,0	-43 900,2	-14922,9	14,15
Професійна, наукова та технічна діяльність	-100 347,2	-48 656,0	22 842,0	32 090,1	31,98
Інформація та телекомунікації	-17 137,1	-12 590,2	1750,6	11 842,1	69,10
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-22 591,6	-17 847,8	7408,7	-16 449,7	72,81
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-3244,0	-3566,3	-1599,5	-2287,1	70,50
Фінансова та страхова діяльність	-5550,3	-9573,5	-670,8	16 307,1	293,81
Разом	-572 713,7	-356 044,5	36 324,5	180 126,1	31,45

Примітка. Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини окупованої території в Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено автором на основі [2].

Отже, при збереженні параметрів розвитку вітчизняного корпоративного сектору економічне відставання України від розвинутих країн світу буде тільки збільшуватись. Для подолання зазначених тенденцій необхідно вжити таких заходів:

- 1) удосконалення нормативних актів законодавчої бази, що безпосередньо регулює діяльність корпорацій, які б враховували всі аспекти їхньої діяльності;
- 2) створення спеціального органу, який би контролював діяльність корпоративних підприємств, слідкував за дотриманням законодавства, виявляв порушників та призначав покарання;
- 3) адаптація прогресивних світових практик корпоративного управління до вітчизняних умов господарювання;
- 4) забезпечення рівних умов діяльності на ринках усіх організаційних форм корпоративного сектору, для їх мотивації до збільшення ефективності своєї діяльності;
- 5) впровадження методології оцінки фіскальних ризиків, що пов'язані з діяльністю корпорацій;
- 6) збільшення інвестицій держави в корпоративний сектор;
- 7) зниження податкового тиску;
- 8) мінімізація частки тіньового сектору економіки країни;
- 9) проведення заходів з оздоровлення фінансово-кредитної системи;
- 10) всебічна підтримка державою інноваційної діяльності;
- 11) покращення ділового клімату;
- 12) підвищення стандартів відкритості та прозорості діяльності корпорацій;
- 13) запровадження нової якісної державної економічної політики, яка буде спрямована на підвищення стійкості національної економіки до кризових явищ.

Висновки і пропозиції. Формування корпоративного сектору та всебічна підтримка його функціонування є однією з найскладніших та найголовніших завдань економічної політики країни. Останніми роками спостерігаються тенденції до зростання кількості корпоративних структур при одночасному скороченні кількості збиткових підприємств, що може свідчити про повільне «оздоровлення» економіки країни. Основними чинниками, що перешкоджають ефективній діяльності підприємств корпоративного типу, є такі: монополізація економіки країни, особливо в енергетичному секторі, відсутність інформаційної прозорості діяльності корпорацій, ігнорування керівниками інноваційних методів управління та недосконалість законодавчої бази.

Покращення показників функціонування корпоративного сектору України сприятиме висхідному розвитку економіки України, що створить передумови для її рівноправної інтеграції у світовий економічний простір та активізацію інвестиційних процесів у країні.

Список використаних джерел

1. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2018 р. № 244. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/244-2018-p#n10>.
2. Структура корпоративного сектору України за організаційно-правовими формами господарювання. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Оліфіренко Л. Нормоутворююча функція держави у механізмі взаємодії корпоративних структур із інституціональним середовищем. *Ефективність державного управління*: зб. наук. праць. 2012. № 30. С. 234–240.
4. Пилипенко О. Корпорація: теоретичний аспект. *Вісник ЖДТУ*. 2008. № 4 (46). С. 121–138.
5. Прохорова В. Розвиток корпоративного сектору як передумова ефективної реалізації трансформаційних процесів в економіці. *Вісник економіки транспорту і промисловості*: зб. наук. праць. 2017. № 57. С. 76 - 81
6. Сарнавська М. Особливості формування корпоративного сектору в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 96–99
7. Черненко С. Корпоративний сектор: сучасний стан та перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2011. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1Sz=683>.

References

1. Pro zatverdzhennia planu priorytetnykh dii Uriadu na 2018 rik [On Approval of the Plan of Priority Actions of the Government for 2018]. № 244 (March 28, 2018). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/244-2018-p#n10>.
2. Struktura korporatyvnoho sektora Ukrainy za orhanizatsiino-pravovymy formamy hospodariuvannia [The structure of the corporate sector of Ukraine in terms of organizational and legal forms of management]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Olifirenko L. (2012). Normoutvoriuiucha funktsiia derzhavy u mekhanizmi vzaiemodii korporatyvnykh struktur iz instytutsionalnym seredovyshchem [Norm forming function of the state in the mechanism of interaction of corporate structures with the institutional environment]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia – Efficiency of state management*, 30, 234–240 [in Ukrainian].
4. Pylypenko O. (2008). Korporatsiia: teoretychnyi aspekt [Corporation: theoretical aspect]. *Visnyk ZhDTU – ZhDTU Bulletin*, 4 (46), 121–138 [in Ukrainian].
5. Prokhorova V. (2017). Rozvytok korporatyvnoho sektoru yak peredumova efektyvnoi realizatsii transformatsiinykh protsesiv v ekonomitsi [Development of the corporate sector as a prerequisite for the effective implementation of transformational processes in the economy]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of the Economy of Transport and Industry*, 57, 76–81 [in Ukrainian].
6. Sarnavska, M. (2016). Osoblyvosti formuvannia korporatyvnoho sektoru v Ukraini [Features of the formation of the corporate sector in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 6, 96–99 [in Ukrainian].
7. Chernenko, S. (2011). Korporatyvnyi sektor: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Corporate sector: current state and development prospects]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 9. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1Sz=683>.

Виговська Валентина Вікторівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Выговская Валентина Викторовна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Vyhovska Valentyna – Doctor of Economics, Professor, Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: vv.vygovsk a@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8632-9656>

Чхайдзе Вікторія Олегівна – аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Чхайдзе Виктория Олеговна – аспирант кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Chkhaidze Viktoriia – PhD Student of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: toriachkhaidze@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6923-8485>